

OYUNDA OYUN POSTMODERN ROMAN

Elif Öksüz Güneş*

Modernus, Latince *şimdi* anlamına gelen, geçmiş-şimdi çatışmasında şimdi'nin lehine göndergelere sahip bir zaman kavramıdır. Modernizmin belirleyici özelliği insana, insan aklına duyulan güvendir. İnsanın, aklını kullanarak doğa ve kendisi ile ilgili bilgisini arttıracığı; artan bilgiyle, doğanın ve toplumun kendi çıkarlarına uygun olarak yenileyeceğine inanılır. Modern çağın değerlerini sorgulamak, varoluş kaynaklarına yönelerek büyümesi bozulan dünyaya/hayata yeni anlamlar kazandırmak isteyen postmodernizm, özündeki aydınlanmacı çıkışlarla modern kavramına bu yönüyle dâhil olur.

Tarihsel, sosyal, ekonomik durumların hazırladığı modern ve postmodern süreç edebi eserlerde de yankı bulur. Ülkü Eliuz'un "Oyunda Oyun Postmodern Roman" başlıklı çalışması, bu yankının kavramsal olarak metinlerde *nasıl* varlık bulduğuna ışık tutar. Eserde modernden postmoderne ve postmodern romana uzanan çizgide kavramsal, kuramsal bir yolculuk yapılır.

Kitap üç ana bölümden oluşur. İlk iki bölümde aydınlanmadan moderne, modernden postmoderne geçiş süreci ve bu sürecin sonuçları irdelenir. Üçüncü bölümde edebiyatın bir oyun alanına dönüştürümü postmodern öğelerden hareketle açıklanır. İlk iki bölümdeki kavramsal ve kuramsal çalışma, edebiyat alanındaki oyunu temellendirmesi yönüyle önem arz eder.

Eserin "Modernizm" başlığını taşıyan ilk bölümü "Tek değerlilik: Modernizmin tanımı" ve "Aydınlanma'nın iz-

düşümü: Modernizmin arkeolojisi” alt başlıklarından oluşur. “Modern nedir?” “Kelime itibariyle neyi ifade eder?” sorularının cevabı aranır. Modern kelimesinin anlamları, modernizmin temel dinamik ve olguları, akılcı, bilimsel, teknolojik ve yönetsel etkinliğin yaygınlaşması; toplumun merkezine Tanrının yerine bilimin yerleşmesi; modernizmin temel parametreleri; kapitalizm, endüstri, kentlilik, demokrasi, ussallık, bürokrasi, uzmanlaşma, bilimsel bilgi modern sözcüğünün kökeni ile ilişkili açıklanır. Dinsel kozmolojinin yerini bilimin alması, ekonominin egemenliğindeki yaşam düzeni, kentin ön plana geçmesi, oligarşi ve monarşilerin yıkılıp siyasal sistemlerin demokratikleşmesi, toplumsal kimliklerin toplumsal bütünleşmede belirleyici olması, Katolikliğin akla uygun biçimde yeniden yorumlanması modernizmin yapı taşları olarak görülür. Sanatçının mekân, çizgiler, ışık, renk tonları, derinlik ve kompozisyon etmenlerini kullanarak insan ya da topluma özgü gerçekliği yansıttığı dile getirilir. Modernist sanat ve estetik anlayışın, 1870’li yıllardan postmodern estetik tartışmalarının ortaya çıktığı 1960’lı yıllara kadar egemenliği belirtilir.

İkinci Bölüm olan “Postmodernizm” ana başlığında “Çoğul kodlama: Postmodernizm nedir?”, “Parçalanmış imgenin yeniden inşası: Postmodern sürecin gelişimi”, “Oyunun kuralları: Postmodernizmin özellikleri”, “Kavram cinayetleri: Postmodernizmin sonlandırdıkları” olmak üzere dört alt başlık yer alır. Bu bölümde postmodernizmin tanımı yapılır; postmodern sürecin gelişimi, postmodernizmin özellikleri ve sonlandırdıkları anlatılır. Postmodern teorinin, 12 temel gösterge ile varlık bulmaya başladığından söz edilir. Bu göstergeler 1. Belirsizlik ve parçalanma, 2. Fragmanlaşma ve şizofreni, 3. Bellek yitimi, 4. Derinlik yitimi, 5. Yapıbozumu ve metinselleşme, 6. İroni, 7. Eklektizm, 8. Olumsuzluk ve ontoloji, 9. Aporia, 10. Nihilizm ve kinizm, 11. Ötekilik, 12. Çoğulculuk olarak sınıflanır.

Postmodernizm, her sorunun bir tek doğru cevabı vardır kabulünü yadsıyan; her sorunun yanıtsız ya da birden çok doğru cevabının olabileceğini savunan; kategorileştirmelerin, genelleştirmelerin reddedildiği sınırsız olasılıklar potansiyeline sahip bir anlayış şeklinde değerlendirilir. Olasılık fazlalığının doğurduğu çoğulluk beraberinde ölümleri/sonları getirir. Bunlar “Öznenin ve insanın ölümü/sonu; Tarihin ölümü/sonu; Yazarın ölümü/sonu; Yazının ölümü/sonu; Metafizik ve temsilin ölümü/sonu; Büyük anlatıların ölümü/sonu; İdeoloji ve ütopyanın ölümü/sonu; Gerçeğin ölümü/sonu; Sanatın ölümü/sonu”dür. Eliuz’un kavram cinayetleri olarak değerlendirdiği ölümler/sonlar, aynı zamanda postmodernizmin tükenişi ve yeniden doğuşu olarak okunabilir.

Çalışmanın Üçüncü Bölüm’ü “Oyunda Oyun: Postmodern Roman” başlığını taşır. Bu kısımda oyun alanı olarak postmodern romana ve romanda postmodern öğelere; postmodern olanın metodik incelenmesine dair teorik bilgilere yer verilir. “Oyun alanı: Edebiyat”, “Oyunda oyun: Postmodern roman”, “Araf’ta

her mi hiç mi?: Türe katkı” olmak üzere temelde üç alt başlığa ayrılan çalışmanın “Araf’ta her mi hiç mi?: Türe katkı” bölümü “Kurmacanın kurmacası: Üst-kurmaca” ve “Romanın içinde süren oyun: Metinlerarasılık” olmak üzere ikiye ayrılır. “Romanın içinde süren oyun: Metinlerarasılık”ta ise alıntı, gizli alıntı, anıştırma, parodi / yansılama, alaycı / gülünç dönüştürme, pastiş / öykünme, ironi, kolaj, montaj, palempsest, diğer yöntemler kavramsal bakımdan incelenir.

Mottosu anything goes / her şey gider şeklinde olan postmodernizme belirsizlik hâkimdir; kuralsızlık, kural halini alır; her şey mümkün dâhilindedir. Yaratılan yeniden üretilerek *yeni* bir boyut kazanır. Anlamı üreten okurdur anlayışı ile yazarın konumu sorunsallaştırılır. Bu bölümde, bir şey söylemekten ziyade bir şey belirtmeyi hedefleyen postmodern romanın çokkatmanlı dokusundan gelen metnin kişi, zaman, mekân başta olmak üzere yapı unsurlarını şekillendiren üstkurmacanın ve metinlerarasılığın olanakları; sanat ile gerçek arasındaki bağların hem koparılması hem de bir araya getirilmesi; okurun da oyuna girmesiyle çok katmanlı anlam üretimlerine kaynak oluşu anlatılır.

“Sonuç: Metinvarlık oyunu” başlığı altında verilen sonuç bölümünde modernizm, postmodernizm ve bunların edebiyata yansımaları öz bir şekilde irделenir. Modernizm-postmodernizm karşılaştırması tablo halinde verilir. Bu tablo modernle postmoderni aynı kavram üzerinden değerlendirmeye imkân vermesi açısından önemlidir

Eliuz’un kapsamlı bir literatür süzgecinden geçirdiği çalışması kuramsal anlatım olarak, sahasında örnek teşkil edecek niteliktedir. Eser modernin, postmodernin, bu sürecin metne yansıma biçimlerinin hem kronolojik hem problematik hem de bütüncül ve akademik ele alınması yönüyle benzer çalışmalardan ayrılır.

Eliuz Ülkü, *Oyunda Oyun Postmodern Roman*, Serander Yayınevi, ss. 1176, 2015.